

Autorki: Katarzyna Malicka-Pędzik • Małgorzata Jas
Autorka aktualizacji: Małgorzata Guellard

Różnorodność jest siłą

KLASY 4-8

Autorki: Katarzyna Malicka-Pędzik • Małgorzata Jas
Autorka aktualizacji: Małgorzata Guellard

Różnorodność jest siłą

KLASY 4-8

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa

Konsultacja merytoryczna

Joanna Soboń

Eksperci Wydziału Edukacji Włączającej

Redakcja i korekta

Marzena Odzimek-Jarosińska

Agnieszka Leleniewska

Projekt okładki, layout,

redakcja techniczna i skład

Wojciech Romerowicz

Barbara Jechalska

Ilustracje

Wojciech Romerowicz

Fotografia na okładce: © belchonock/ Bank zdjęć Photogenica

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2022–2024

Wydanie I

ISBN 978-83-67366-17-5

ISBN 978-83-67366-11-3 (pakiet II: *Poradnik dla dzieci, uczniów i rodziców w zakresie edukacji włączającej*)

Stan prawny na 1 września 2024 r.

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji

Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

I. Różnorodność w szkole – co to oznacza?.....	4
II. Na czym polega edukacja włączająca i w jaki sposób dotyczy ucznia?.....	9
III. Co się dzieje w klasie zróżnicowanej pod względem potrzeb?.....	10
IV. Jaka jest rola ucznia i rodziców w uzyskiwaniu pomocy i wsparcia? Czego można oczekiwać od szkoły?.....	13
V. Jak powinny wyglądać lekcje w edukacji włączającej i jakiej pomocy można się spodziewać?.....	16
VI. Zajęcia dodatkowe, wspierające rozwój ucznia.....	18
VII. Sprawdzanie wiedzy i ocenianie w szkole włączającej oraz podczas egzaminu	20
VIII. Jakich działań można się spodziewać ze strony nauczycieli i specjalistów?.....	23
IX. Jakiego wsparcia można oczekiwać od poradni psychologiczno-pedagogicznej?.....	25
X. Gdzie szukać pomocy, jeśli coś nie działa, jak powinno?.....	27
Źródła internetowe	28

I. Różnorodność w szkole – co to oznacza?

Na pewno wiele razy słyszeliście określenie „różnorodność”. Na przykład na lekcjach biologii rozmawiacie o różnorodności roślin i zwierząt, a na geografii – o różnorodności krajobrazu. Różnorodność oznacza zróżnicowanie. Także **społeczność szkolną cechuje różnorodność**, którą dostrzegacie chociażby w wyglądzie zewnętrznym kolegów i koleżanek. Są wśród Was osoby wysokie, niskie, z ciemnymi lub jasnymi włosami. Przejawiacie też różne zainteresowania, potrzeby, talenty, indywidualne cechy. Różnice te są czymś naturalnym.

Szkoła powinna:

- umożliwić wszystkim uczniom rozwinięcie mocnych stron, talentów i indywidualnych możliwości w gronie rówieśników;
- przygotować uczniów do dorosłości i zapewnić im samodzielność w życiu społecznym.

ZADANIE GRUPOWE

Przygotujcie dwa duże arkusze brystolu i przybory plastyczne (np. ołówki, kredki, farby, plastelinę, kolorowe papiery do wycinania, kleje, nożyczki).

Potnijcie jeden arkusz na tyle części, ile jest osób w grupie (kawałki brystolu powinny mieć nieregularne kształty). Każda osoba bierze jeden fragment i wykonuje na nim pracę plastyczną *Różnorodność na świecie*. Nikt nie powinien sugerować się tym, co robią inni. Liczy się indywidualne podejście do tematu.

Po zakończeniu pracy złożcie kawałki w jeden obraz i naklejcie go na drugi arkusz brystolu. Podzielcie się refleksjami na temat wspólnego dzieła, a także swoimi przemyśleniami podczas tworzenia indywidualnych prac.

Ćwiczenie, które wspólnie wykonaliście, pokazuje, że każdy nieco inaczej rozumie różnorodność. Wielość powstałych propozycji pozwala dostrzec to, czego samemu się nie zauważyło, a na co zwróciły uwagę inne osoby.

W każdej klasie można znaleźć osoby, które wyróżniają się tzw. cechami indywidualnymi. Często mówi się o nich, że są uzdolnione, utalentowane, wybitne. To uczniowie, którzy z powodzeniem startują w zawodach sportowych, konkursach artystycznych i przedmiotowych. O ich sukcesach jest głośno. Wszyscy są z nich dumni. Jednak w szkołach nie brakuje też tzw. cichych bohaterów. Nikt nie pisze

o ich sukcesach, nie dostają nagród ani dyplomów. Tymczasem oni niemal codziennie muszą pokonywać swoje słabości, a to wielka sztuka.

Ty i Twoi rówieśnicy jesteście inni. Aby lepiej zrozumieć tkwiące w Was różnice, obejrzyjcie krótki film [Autyzm](#) [dostęp: 1.09.2024].

Każdy uczeń jest w stanie określić swoje **mocne strony**, jak również wskazać **trudności**, na które napotyka podczas nauki. Wykonajcie wspólnie ćwiczenie, które jest rodzajem grupowej autorefleksji.

ZADANIE GRUPOWE

Przygotujcie duży arkusz szarego papieru, paski kolorowego papieru, flamastry, kleje, karteczki samoprzylepne.

Niech każdy weźmie po trzy paski kolorowego papieru i na dwóch z nich zapisze po jednej rzeczy, którą lubi robić (np. lubię rozmawiać z moim bratem) lub która jest dla niego wartością (np. cenię szczerych ludzi). Na ostatnim pasku niech każdy zapisze jedną rzecz, której nie lubi (np. nie lubię wstawać rano) albo której się obawia (np. boję się, że nie dam rady przygotować się do sprawdzianu z chemii), albo której nie chce (np. nie chcę, żeby w klasie obmawiano ludzi za ich plecami).

Następnie naklejcie swoje paski w różnych miejscach na szarym papierze (te zdania, które się powtarzają, umieśćcie blisko siebie). Przyjrzyjcie się wszystkim stwierdzeniom na arkuszu. Niech każdy umieści karteczki samoprzylepne przy tych, z którymi się zgadza (np. ktoś napisał, że lubi pływać w jeziorze, a Ty też lubisz to robić, więc przylepiasz karteczkę). Jeśli chcecie, by było wiadomo, które karteczki są czyje, to przed przylepieniem napiszcie na nich swoje inicjały.

Spójrzcie jeszcze raz na plakat, który powstał. Sprawdźcie, ile osób przykleiło swoją karteczkę przy Waszych stwierdzeniach. Czy widzicie, ile Was łączy? Różnorodność nie oznacza przepaści między ludźmi. Jest jak ulubiona potrawa – składa się z różnych składników i to daje jej wyjątkowy smak.

Wykonane ćwiczenie pokazuje, że się różnicie, ale macie też podobne zainteresowania, obawy, wartości, lubicie te same rzeczy. Dlatego warto obudzić w sobie **ciekawość poznawania koleżanek i kolegów z klasy**. Można to robić na różne sposoby. Oto kilka z nich:

- podejdźcie do tej osoby w klasie, którą najmniej znacie, i zapytajcie ją o to, co Was w niej ciekawi;
- zgłoście się do grupy zadaniowej razem z kolegami i koleżankami, których chcecie lepiej poznać;
- zróbcie w klasie korkową tablicę ogłoszeń działającą na zasadzie: „Mam do zaoferowania... (np. wspólny wypad po południu do kręgielni), a potrzebuję... (np. pomocy w odrobieniu pracy domowej z matmy)”.

W szkole każdy z Was ma swoje miejsce. Nauczyciele robią wszystko, żebyście czuli się docenieni, wartościowi i gotowi na przygodę uczenia się przez całe życie. Nauka w szkole to dopiero początek. Świat podlega szybkim zmianom. Pojawiają się nowe zawody i urządzenia. Dokonywane są kolejne odkrycia.

Jak zatem przygotować się w szkole do wykorzystania wszystkich swoich uzdolnień w przyszłości? Jak pokonywać trudności, które są częścią nas? **Inspiracją mogą być osoby, które mimo ograniczeń podejmują wyzwania** i realizują marzenia.

Jedną z nich jest Janek Mela. Urodził się zupełnie zdrowy. Jako nastolatek stracił w wypadku lewą nogę i prawe przedramię. Odmienny wygląd i konieczność stosowania protez w żaden sposób nie obniżyły jego poczucia wartości. Wręcz przeciwnie – jest on najmłodszym podróżnikiem w historii, który zdobył dwa bieguny w jednym roku, chociaż był już wtedy osobą z niepełnosprawnością i miał zaledwie 15 lat. Jest także założycielem i prezesem fundacji Poza Horyzonty, współtworzy program podróżniczy, przebiegł maraton w Nowym Jorku, brał udział w programie *Taniec z gwiazdami*. Jego historia pokazuje, że sam zdecydował, kim chce zostać i jakie marzenia spełnić. Chociaż musiał pokonać wiele trudności, stał się ambasadorem przesłania, że niepełnosprawność to cecha (jak kolor oczu albo wzrost), która nie przesądza o tym, kim się jest.

FILM

Obejrzyjcie film [Droga do kariery – Jan Mela](#) [dostęp: 1.09.2024].

Po filmie odpowiedzcie na pytania:

- Co Janek Mela mówi o doświadczeniach życiowych?
- Jakie doświadczenia uznajecie w swoim życiu za trudne i jak sobie z nimi radzicie?
- Co sądzicie o postawie Janka Meli? Co możecie z jego postawy zaczerpnąć do swojego życia?

A jak jest w Waszej szkole? Zastanówcie się, jak możecie się wspierać, kiedy napotykać trudności podczas nauki. Na pewno warto pracować w grupie i dzielić się zadaniami. Osoba uzdolniona artystycznie może przygotować oprawę graficzną Waszej zbiorowej pracy. Uczeń o analitycznych zdolnościach może odpowiadać za obliczenia. Ktoś, kto dobrze odnajduje się w wystąpieniach publicznych, może przedstawić przygotowane przez zespół zagadnienie. **Różnorodność jest zjawiskiem korzystnym dla rozwoju całej grupy.**

ZADANIE GRUPOWE

Przygotujcie happening *Różnorodni w szkole* i zaprezentujcie różnorodność Waszej klasy. Postarajcie się, aby każda osoba miała możliwość podzielenia się swoimi pomysłami i pokazania swoich umiejętności.

Happening to „forma wypowiedzi artystycznej, operująca ciągiem zdarzeń o częściowo zaplanowanej strukturze, otwarta na przypadek i improwizację, dążąca do wciągnięcia widza i uczynienia z niego współtwórcy wydarzenia.

Happening cechuje podobieństwo do wielu dziedzin sztuki – może zawierać elementy teatru, muzyki, malarstwa, rzeźby, a zwłaszcza asamblażu i environment; charakterystyczne dla happeningu jest umieszczenie go w sytuacjach codziennego życia” ([happening – elektroniczna encyklopedia PWN](#) [dostęp: 1.09.2024]).

Obejrzyjcie jako inspirację film [Happening](#) [dostęp: 1.09.2024] i przykładowy [happening przygotowany przez Liceum Plastyczne w Zduńskiej Woli](#) [dostęp: 1.09.2024].

Pamiętajcie, że możecie wykorzystać różne formy przekazu równocześnie: obraz, taniec, teatr, plakat, zdjęcia itd. Podzielcie się zadaniami zgodnie z Waszymi predyspozycjami. Nie wszyscy muszą występować. Będziecie potrzebowali pomysłodawców, organizatorów, osób, które zgromadzą potrzebne materiały czy zajmą się załatwieniem spraw formalnych. Być może przyda się też osoba, która wykona dekoracje i stroje, ucharakteryzuje wykonawców. Wszystko, co zrobicie, zależy od sumy Waszych umiejętności i kreatywności.

Powyższe ćwiczenie pokazuje, że się różnicie, ale potraficie współpracować i nawzajem się uzupełniać. Dzięki temu jesteście w stanie pokonać pojawiające się bariery. Różnorodność jest siłą! **Każdy uczeń ma takie samo prawo do życia, szczęścia i rozwoju.** Być może Wasz kolega z protezą nogi rozślawi szkołę,

zdobywając puchar w ampie futbolu. Inny zostanie lekarzem albo naukowcem, który wynajdzie lekarstwo na rzadką chorobę. Warto zaakceptować różnorodność i szukać w niej pozytywów, które uczynią naukę w szkole ciekawą i wartościową oraz przyczynią się do budowania obiecującej przyszłości.

CIEKAWOSTKA

W Polsce pojawia się coraz więcej inicjatyw pozwalających **poznać osoby z niepełnosprawnościami** i ich świat. W 2024 r. powstały następujące projekty:

- Niewidzialna Wystawa w Warszawie, po której zwiedzający poruszają się w całkowitej ciemności. Dzięki temu osoby widzące mogą doświadczyć, jak odbierają świat osoby niewidome i słabowidzące. Obok wystawy działa również restauracja Different – jedyny w Polsce lokal z niewidomymi kelnerami, w którym posiłki je się w ciemności.
- Cafe Równik we Wrocławiu i cieKAWA kawiarnia (obecnie: Ciekawa caffe) w Gdańsku, które zatrudniają osoby z niepełnosprawnością intelektualną.
- Klubokawiarnia „Życie jest fajne” w Warszawie prowadzona głównie przez osoby z autyzmem.
- Pensjonat i restauracja „U Pana Cogito” w Krakowie – miejsce z magiczną domową atmosferą, w którym zatrudnienie znajdują osoby borykające się z wyzwaniami zdrowia psychicznego.

Znajdźcie w internecie informacje na temat tych miejsc. Może kiedyś w trakcie szkolnej lub rodzinnej wycieczki zechcecie je odwiedzić.

II. Na czym polega edukacja włączająca i w jaki sposób dotyczy ucznia?

Edukacja włączająca to wspólna nauka wszystkich uczniów, niezależnie od ich możliwości i potrzeb, w warunkach dogodnych dla każdego. Zatem uczycie się razem w jednej placówce, zarówno osoby szczególnie uzdolnione, jak i mające problemy z nauką, osoby z niepełnosprawnościami, pochodzące z odmiennych kręgów kulturowych itp.

Możliwość wspólnego uczenia się wynika z regulacji prawnych i polega na współpracy między Wami i nauczycielami oraz nauczycielami i rodzicami. Szkoła przygotowuje Was do dorosłości i życia w społeczeństwie zróżnicowanym. Aby lepiej zrozumieć istotę edukacji włączającej, obejrzyjcie krótki film [Edukacja włączająca, czyli jaka?](#) [dostęp: 1.09.2024].

Dzięki edukacji włączającej macie szansę doświadczyć, że **niepełnosprawności czy trudności życiowe nie muszą stanowić przeszkody** w nauce ani sprawnym funkcjonowaniu.

Nauczyciele w szkole włączającej przekazują wszystkim uczniom tę samą wiedzę, jednak robią to na różne sposoby. Biorą pod uwagę Wasze potrzeby, możliwości i style uczenia się. Jedni z Was lubią np. słuchać wykładu, inni wolą przeprowadzać doświadczenia i sprawdzać wszystko przy użyciu zmysłów. Również sposób weryfikowania i oceniania wiedzy jest dostosowany do Waszych możliwości.

Szkoła jako **budynek spełnia standardy dostępności** dla każdego, kto się w niej uczy i kto w niej pracuje. Jest przystosowana do przyjęcia wszystkich. Dysponuje wieloma udogodnieniami, pomocami dydaktycznymi oraz wykwalifikowaną kadrą nauczycieli i specjalistów. Jeśli chcecie wiedzieć, jak wyglądają takie szkoły, obejrzyjcie [galerię zdjęć z placówek, które określamy mianem „dostępnej szkoły”](#) [dostęp: 1.09.2024].

III. Co się dzieje w klasie zróżnicowanej pod względem potrzeb?

Współpraca uczniów z indywidualnymi potrzebami i możliwościami jest zjawiskiem naturalnym. Waszą klasę włączającą cechuje cenna różnorodność. Nie oznacza to jednak, że potrzeby jednych osób są ważniejsze od potrzeb innych. Znaczącą rolę odgrywa nauczyciel, który zna Wasze mocne i słabe strony oraz wie, jak prowadzić lekcje, żeby zaspokajać Wasze indywidualne potrzeby. Przygotowuje takie zadania i instrukcje, dzięki którym współpracujecie, uzupełniacie się i wspólnie uczycie. Dbą o atmosferę panującą w klasie, tak aby sprzyjała wzajemnemu zrozumieniu i aby każdy mógł czuć się w szkole dobrze. Stosuje też różne metody i form pracy, żeby zapewnić adekwatne wsparcie każdemu z Was.

ZADANIE GRUPOWE

Obejrzyjcie krótki film [Kropka](#) [dostęp: 1.09.2024] i zastanówcie się, jakie cechy posiada przedstawiony nauczyciel. Czy można powiedzieć, że jest on nauczycielem edukacji włączającej?

ZADANIE INDYWIDUALNE

Wykorzystaj poniższą kartę pracy i stwórz portret nauczyciela, który według Ciebie jest dobrym nauczycielem edukacji włączającej. Podczas wypełniania karty pomyśl o tym, z jakimi nauczycielami chciałbyś pracować, aby lepiej funkcjonować w szkole. Możesz potem porównać swoją kartę z kartami innych osób. Czy tak samo wyobrażacie sobie nauczycieli w szkole włączającej?

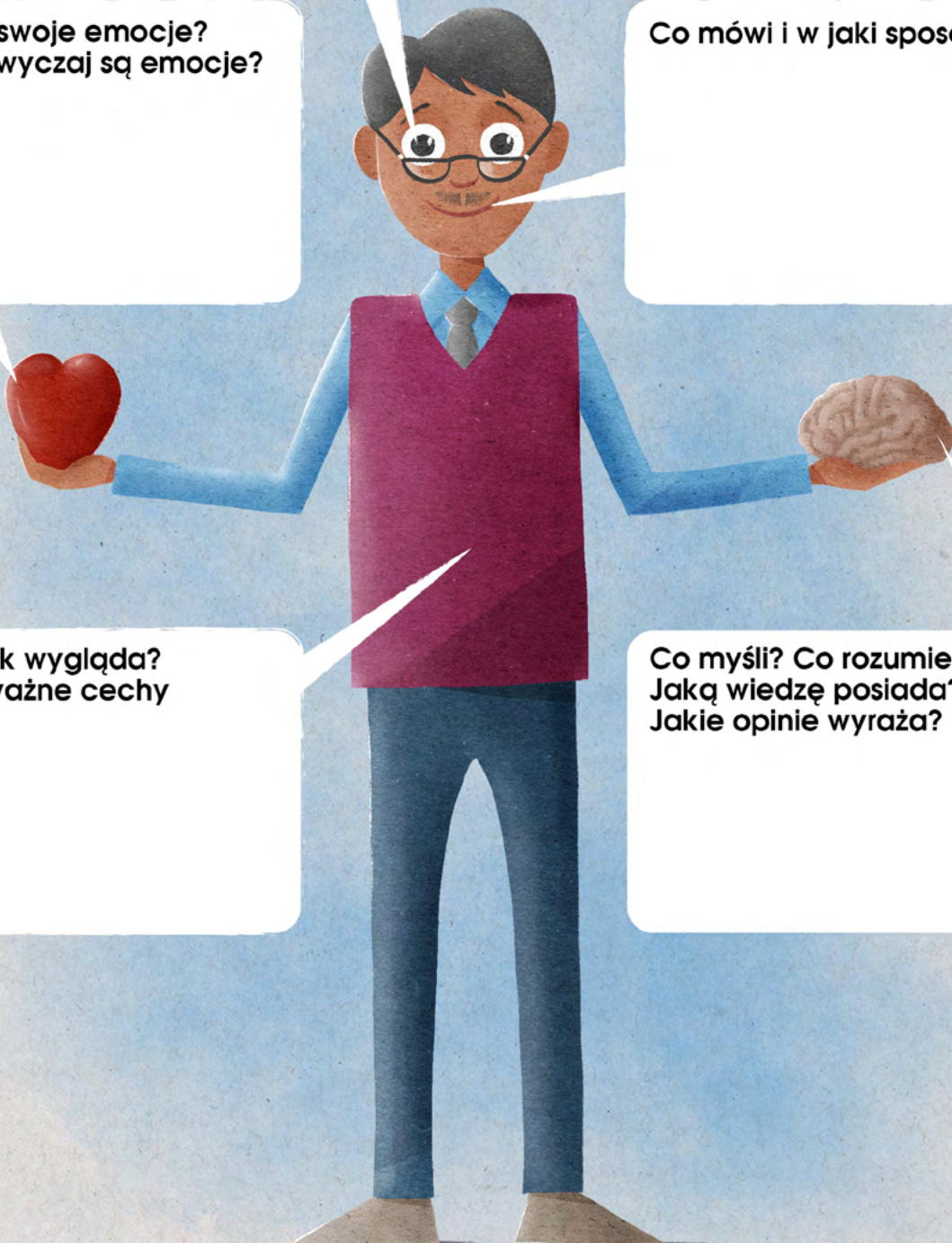
Co widzi? Na co zwraca uwagę?

**Jak wyraża swoje emocje?
Jakie to zazwyczaj są emocje?**

Co mówi i w jaki sposób?

**Jaki jest? Jak wygląda?
Jakie inne ważne cechy
posiada?**

**Co myśli? Co rozumie?
Jaką wiedzę posiada?
Jakie opinie wyraża?**

W środowisku włączającym jest miejsce dla każdego. Uważnie obserwujcie potrzeby kolegów i koleżanek oraz starajcie się je zrozumieć. Pomoże Wam w tym krótki film [*Świat oczami dzieci w spektrum autyzmu*](#) [dostęp: 1.09.2024].

W kontaktach z rówieśnikami z niepełnosprawnością:

- zachowujcie się naturalnie;
- jeśli chcecie pomóc, zapytajcie o zgodę;
- poproście o wskazówki, w jaki sposób możecie pomóc;
- traktujcie z godnością wszystkie osoby;
- pamiętajcie, że wózek, kule, sprzęt ortopedyczny czy biała laska to przedmioty, których nie należy dotykać bez pozwolenia właściciela.

IV. Jaka jest rola ucznia i rodziców w uzyskiwaniu pomocy i wsparcia? Czego można oczekiwać od szkoły?

Szkoła włączająca to:

- szkoła dla wszystkich;
- szkoła dialogu i współpracy;
- szkoła bez barier;
- szkoła pozytywnych relacji;
- szkoła dostosowująca się do potrzeb każdego ucznia.

Jeżeli czujecie, że Wasze relacje z rówieśnikami wymykają się spod kontroli, są dla Was trudne lub krzywdzące, jesteście odrzucani przez grupę, nie możecie się skupić na lekcjach, są one prowadzone za szybko lub w niezrozumiały dla Was sposób – porozmawiajcie o tym ze swoimi rodzicami. Może się okazać, że potrzebujecie innego wsparcia niż dotychczas. Jak powiedział Albert Einstein: „Szaleństwem jest robić wciąż to samo i oczekiwać różnych rezultatów”. Dlatego być może konieczna jest zmiana podejścia do trudności, które napotykacie. Może wymagają one zastosowania innych metod pracy na lekcjach. Może potrzebujecie wsparcia wychowawcy, rówieśników, specjalisty.

Rozmowa z rodzicami to pierwszy krok w kierunku poprawy sytuacji. Oni znają Was najlepiej i na pewno zasugerują odpowiednie rozwiązanie. Mogą także wspólnie z nauczycielami ustalić, które działania da się zrealizować w szkole. Jeśli zajdzie taka potrzeba, mogą też – we współpracy ze szkołą – znaleźć potrzebne **wsparcie w instytucji zewnętrznej**. Prawdopodobnie instytucja ta będzie musiała nawiązać współpracę ze szkołą, tak aby podejmowane działania były spójne, nie powielaty się i nie wykluczały wzajemnie.

Jeśli mimo wkładanego wysiłku nadal macie niezadowalające wyniki w nauce, nie rozumiecie treści lekcji, rozprasza Was hałas czy światło, to możecie potrzebować innej organizacji przestrzeni lub odmiennych metod pracy. Pomóc tu może zespół specjalistów zatrudnionych w **poradni psychologiczno-pedagogicznej**, takich jak psycholog czy pedagog. Poprzez obserwację, różnorodne badania i analizę dotychczasowego procesu nauki są oni w stanie stwierdzić, czego Wam potrzeba.

ZADANIE INDYWIDUALNE

Zastanów się, komu możesz zaufać i jakie informacje o sobie powierzyłbyś tym osobom. Narysuj kręgi według wzoru na poniższej karcie pracy lub odbij ją na ksero. W środku wpisz siebie. W kolejnych kręgach umieść osoby

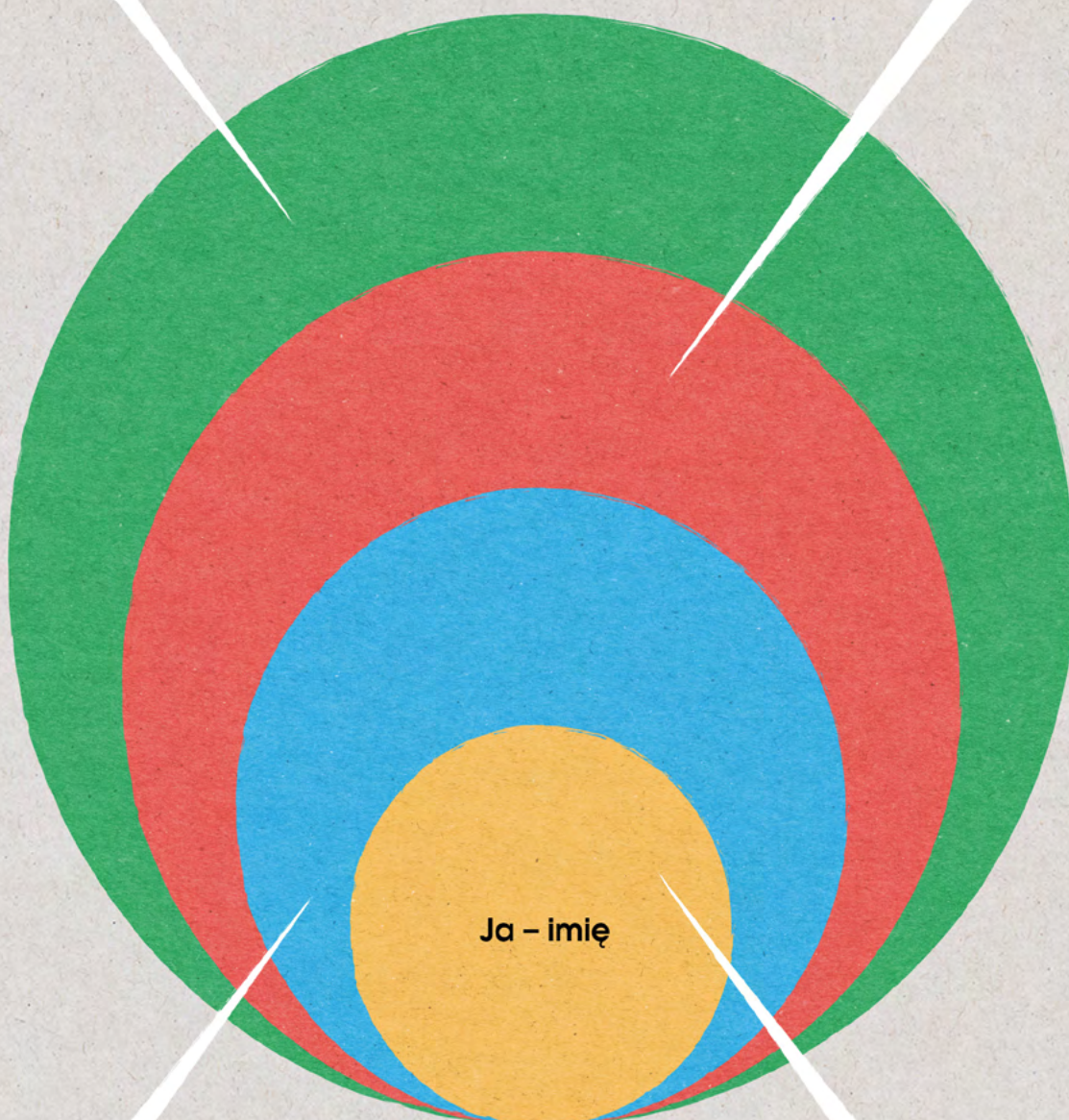

z Twojego bliższego i dalszego otoczenia, np. rodziców, rodzeństwo, przyjaciół, nauczycieli, specjalistów. Rozmieść ich zgodnie z własnymi odczuciami: w kręgach bliżej środka wpisz osoby, którym chciałbyś więcej zdradzić, a w bardziej oddalonych kręgach – osoby, którym nie możesz wszystkiego powierzyć. Poza kręgiem niech znajdą się osoby, z którymi wcale nie chcesz rozmawiać o swoich sprawach. W ramkach wpisz hasłowo sprawy, z którymi możesz zwrócić się do odpowiednich osób i które chcesz zostawić wyłącznie dla siebie.

Osoby, którym nie powierzyłbym żadnych swoich spraw:

Moje sprawy, które bym powierzył:

Moje sprawy, które bym powierzył:

Moje sprawy, które bym powierzył:

Te sprawy są tylko moje
(nie chcę o nich rozmawiać
z innymi):

V. Jak powinny wyglądać lekcje w edukacji włączającej i jakiej pomocy można się spodziewać?

Do zadań nauczycieli należy zachowanie zdrowej równowagi. Z jednej strony są oni zobligowani do realizacji podstawy programowej, a z drugiej strony muszą wziąć pod uwagę **zróżnicowane możliwości i tempo pracy** każdego z Was.

Nauczyciele odgrywają też ważną rolę w motywowaniu Was do nauki. **Motywacja to klucz do sukcesu** – każdy, kto będzie chciał się czegoś nauczyć, z pewnością znajdzie sposób, żeby to zrobić. Dlatego nauczyciele starają się Was zaciekawić, zaintrygować do poszukiwania odpowiedzi i rozwiązań.

Ważne jest, żebyście wiedzieli, czego macie się nauczyć, i znali **jasno określone kryteria sukcesu**. By osiągnąć te założenia, nauczyciele mają do dyspozycji różne metody pracy z grupą i indywidualnie, liczne materiały edukacyjne i środki techniczne. Te ostatnie mogą mieć postać wszelkiego rodzaju rozwiązań technicznych, które sprawiają, że w przyswajanie nowego materiału zaangażowane są różne zmysły. To chociażby oglądanie filmu, które angażuje wzrok i słuch, ale także emocje.

Istotna jest również **praca w grupie**, podczas której dyskutujecie, wspólnie poszukujecie rozwiązań, porządkujecie dane znalezione w różnych źródłach i zwykle przygotowujecie graficzną formę prezentacji efektów swojej pracy. Wtedy nie tylko wykorzystujecie różne zmysły, ale także doskonalicie przydatną w życiu zawodowym umiejętność pracy zespołowej.

Na dobrze zorganizowanych lekcjach w zróżnicowanej grupie:

- poznacie treści i cele uczenia się;
- dowiedziecie się, jakie są kryteria sukcesu, czyli co powinno być efektem uczenia się;
- będziecie mogli liczyć na pomoc nauczyciela na każdym etapie uczenia się;
- zrozumiecie, że błędy są jednym z elementów uczenia się;
- będziecie czuli, że koleżanki i koledzy w klasie to Wasi sprzymierzeńcy, a nie rywale;
- będziecie mieli szansę pozyskiwać informacje z wielu źródeł;
- nauka będzie angażująca;
- będziecie mogli wybrać przyjazną dla siebie formę prezentacji efektów swojej pracy;
- będziecie uczyć się dla siebie i swojej przyszłości – nie dla ocen;
- będziecie mieli możliwość wyboru sposobu uczenia się, a to będzie wiązało się z przejściem przez Was odpowiedzialności za efekty swojej pracy.

Nauczyciele w szkole włączającej:

- dbają, aby nikt nie czuł się wykluczony;
- poprzez działania wychowawcze nie dopuszczają do sytuacji kryzysowych między uczniami;
- uczą szacunku do każdego człowieka;
- pozwalają popełniać błędy i uczyć się na nich;
- pomagają w rozwijaniu mocnych stron.

VI. Zajęcia dodatkowe, wspierające rozwój ucznia

Szkoła jest zobowiązana do zorganizowania **zajęć dodatkowych**, które uwzględniają Wasze potrzeby. Powinna również udzielić informacji, gdzie można w nich uczestniczyć poza szkołą.

Dyrektor przedstawi dopasowaną do Waszych oczekiwań ofertę zajęć rozwijających zainteresowania, uwzględniając przy tym zasoby kadrowe i możliwości organizacyjne placówki. Udział w zajęciach rozwijających zainteresowania jest nie tylko doskonałą okazją do pogłębiania pasji i talentów, ale również przestrzenią prezentowania swoich uzdolnień. Jeśli oferta szkoły nie uwzględnia Waszych potrzeb, zgłoście rodzicom i nauczycielom chęć rozwoju w wybranym kierunku.

W szkole włączającej swoje zainteresowania możecie rozwijać także poprzez działalność w samorządzie szkolnym, wolontariacie, zespole muzycznym, zespole teatralnym, radiowęźle albo gazetce szkolnej.

Do **samorządu uczniowskiego** należą wszyscy uczniowie. Ich przedstawiciele – wybierani jako reprezentanci poszczególnych klas – tworzą radę samorządu, która ma wpływ na ważne kwestie życia szkoły. Cała społeczność szkolna wybiera nauczyciela, który jest opiekunem samorządu uczniowskiego. Więcej na temat działalności samorządu przeczytacie na stronie [Centrum Edukacji Obywatelskiej](#) [dostęp: 1.09.2024].

Jeżeli będziecie mieli trudności edukacyjne związane z konkretnym przedmiotem, to szkoła zaoferuje Wam **zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze**. Zgłoście problem nauczycielowi przedmiotu. Powiedzcie mu otwarcie, z czym sobie nie radzicie, co sprawia Wam trudność. Zapytajcie go o możliwość skorzystania z tej formy pomocy. Możecie też poprosić o wsparcie rodziców, wychowawcę lub psychologa szkolnego.

Podczas zajęć dydaktyczno-wyrównawczych z pewnością uda się podzielić materiał na mniejsze części, aby łatwiej Wam było przyswajać wiedzę. Zyskacie też okazję do ponownego wyjaśnienia zagadnień, których nie rozumiecie, a także więcej czasu na ćwiczenia związane z zastosowaniem nabytej wiedzy. Być może uda się też zmienić formę sprawdzania wiadomości na bardziej przyjazną.

Nie tylko sam uczeń, ale również nauczyciel może wskazać potrzebę i możliwość udziału w zajęciach dodatkowych.

Pamiętajcie, że:

- macie prawo do różnych odczuć i do szukania pomocy;
- szybkie skorzystanie z pomocy ułatwi Wam powrót do funkcjonowania w grupie czy rodzinie;
- nikt nie powinien ignorować żadnej trudnej sytuacji, która Was spotyka;
- z każdym problemem możecie zwrócić się do dorosłych, którym ufacie – oni pomogą Wam uporać się z trudnościami.

VII. Sprawdzanie wiedzy i ocenianie w szkole włączającej oraz podczas egzaminu

Szkoła realizująca model edukacji włączającej uwzględnia różnorodność predyspozycji każdego z Was. **Ocena nie jest wyznacznikiem Waszej wartości**, ale wskaźnikiem określającym zakres opanowanego materiału oraz podpowiedzią, co możecie zrobić, aby opanować go w stopniu odpowiednim do Waszych możliwości. Zatem ocena to jedynie drogowskaz. Powinna motywować i wytyczać ścieżkę rozwoju.

Co powinien zrobić nauczyciel, aby uczniowie wiedzieli, jak będą oceniani?

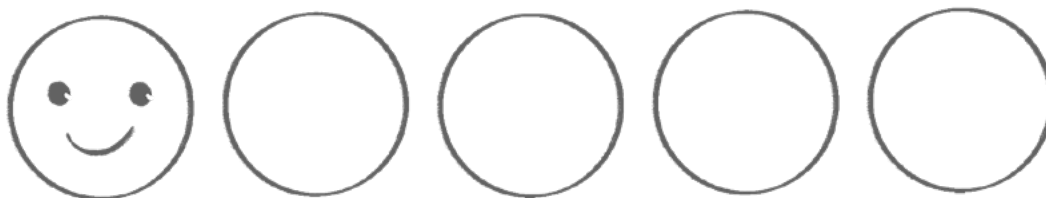
- Jasno określić cele uczenia się.
- Wskazać kryteria oceniania, czyli „na co będziemy zwracać uwagę” (NaCoBeZu).

W trakcie zajęć nauczyciel proponuje różne zadania, stosuje przy tym różnorodne metody i formy pracy. Pomagają one w przyswojeniu wiedzy, zapamiętaniu treści, czyli w uczeniu się. Wiedza jest sprawdzana na wiele sposobów, które są dostosowane do Waszych preferencji.

Ocenianie jest dostosowane do Waszych indywidualnych potrzeb. Jeśli ktoś jest osobą nieśmiałą i odczuwa dyskomfort podczas odpowiedzi ustnych na forum klasy, to może wybrać inną formę sprawdzania wiedzy, np. pisemną. W szkole włączającej istotne jest, aby ocena niosła informację o Waszych postępach. Dlatego nauczyciele, którzy znają Wasze mocne i słabe strony, wskazują, czego już się nauczyliście, co wychodzi Wam dobrze, a nad czym jeszcze musicie popracować. Przekazują Wam informację zwrotną, która jest uzupełnieniem oceny. Zbierane przez Was informacje zwrotne są wskazówką do dalszego uczenia się.

ZADANIE GRUPOWE**Krok 1**

Niech każdy narysuje 20 kółek na kartce A4, a następnie przerobi je na obiekty rozpoznawalne.

Czas na wykonanie zadania: 2 minuty. Nastawcie stoper, budzik lub minutnik i na umówiony znak rozpocznijcie równocześnie pracę.

Krok 2

Dobierzcie się w pary. Wymieńcie się pracami między sobą. Oceńcie pracę drugiej osoby z pary, biorąc pod uwagę liczbę obiektów rozpoznawalnych, kreatywność pomysłów i staranność wykonania. Wystawcie oceny od 1 do 6 oraz napiszcie informację zwrotną.

Krok 3

Zwróćcie ocenioną pracę osobie z pary. Przeczytajcie ocenę swojej pracy. Omówcie w parach następujące zagadnienia:

- Czy zgadzacie się z uzyskaną oceną?
- Czy zgadzacie się z informacją zwrotną na swój temat?
- Czy informacja zwrotna jest wystarczająca, abyście następnym razem mogli wykonać lepiej to zadanie?
- Czy sposób sformułowania oceny jest dla Was motywujący?
- Jak Wam się pracowało nad oceną pracy drugiej osoby?
- Co było łatwe, a co trudne w tym zadaniu?

Egzamin ósmoklasisty

Jeśli jesteście uczniami ósmej klasy, czeka Was egzamin z języka polskiego, matematyki i języka obcego. W trakcie egzaminu możecie korzystać z dostosowań i wsparcia. Wszystko zależy od Waszej dysfunkcji, o której wiedzą nauczyciele i dyrektor szkoły. To oni przekazują stosowne dokumenty do odpowiedniej okręgowej komisji egzaminacyjnej i na tej podstawie dostosowuje się warunki i formy przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty.

Dostosowanie form egzaminu to przygotowanie odrębnych arkuszy odpowiednich do potrzeb i możliwości zdających.

Dostosowanie warunków przeprowadzania egzaminu polega między innymi na takich działaniach jak:

- zminimalizowanie ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym ucznia;
- zapewnienie uczniowi miejsca pracy odpowiedniego do jego potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych;
- wykorzystanie odpowiedniego sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych;
- przedłużenie czasu przewidzianego na przeprowadzenie egzaminu ósmoklasisty;
- ustalenie zasad oceniania zadań wykonanych podczas egzaminu ósmoklasisty;
- zapewnienie obecności i pomocy nauczyciela wspomagającego w czasie egzaminu ósmoklasisty.

Przed rozpoczęciem każdego roku szkolnego Centralna Komisja Egzaminacyjna wydaje komunikaty dotyczące dostosowań możliwych podczas egzaminu.

Aktualne ogłoszenia możecie znaleźć na stronie [Centralnej Komisji Egzaminacyjnej](#) [dostęp: 1.09.2024].

VIII. Jakich działań można się spodziewać ze strony nauczycieli i specjalistów?

Nauczyciele w szkołach włączających są zobligowani do przeprowadzenia **oceny funkcjonowania uczniów**. Robią to we współpracy ze specjalistami szkolnymi oraz w porozumieniu z rodzicami i samymi uczniami. Mogą włączać w swoje działania także inne osoby, np. specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Na tej podstawie planują i realizują pomoc dla każdego z Was. Oceniają też, czy ich działania są skuteczne i jak mogą je zmienić, żeby w przyszłości udzielać pomocy jeszcze lepiej.

Uczniowie z kolei mają możliwość skorzystania z pomocy specjalistów szkolnych (psychologa, pedagoga, pedagoga specjalnego czy terapeuty pedagogicznego), którzy ściśle współpracują z nauczycielami i rodzicami w zakresie usprawniania procesu nauczania oraz procesu wychowawczego. Ich zadaniem jest objęcie Was stałą opieką i interweniowanie w nagłych przypadkach.

Specjaliści udzielający wsparcia uczniom:

- pedagog – pomaga rozwiązywać problemy pedagogiczno-wychowawcze, udziela pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wspiera w rozwiązywaniu konfliktów;
- pedagog specjalny – ułatwia uczniom z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego odnalezienie się w grupie, przyswajanie wiedzy i akceptację siebie;
- psycholog – rozmawia z uczniami o problemach, pomaga im znaleźć rozwiązanie sytuacji, z którą się zgłosili;
- logopeda – pomaga uczniom z zaburzeniami mowy, prowadzi terapię;
- terapeuta pedagogiczny – prowadzi m.in. zajęcia korekcyjno-kompensacyjne.

Na wniosek rodziców, nauczycieli czy innych dorosłych z Waszego otoczenia i na podstawie dokumentów wydanych przez poradnię **szkoła może udzielać Wam wsparcia w postaci różnorodnych zajęć**, takich jak:

- zajęcia rozwijające uzdolnienia – organizowane są dla uczniów, którzy mają wyjątkowe talenty (np. w nauce, sztuce, sporcie); umożliwiają pracę nad projektem, przygotowanie do konkursu i rozwijanie umiejętności;
- zajęcia rozwijające umiejętność uczenia się – skierowane są do uczniów, którzy mają problemy z planowaniem nauki, organizacją czasu pracy lub znalezieniem skutecznych sposobów uczenia się; pomagają lepiej zapamiętywać i skuteczniej uczyć się nowych rzeczy;
- zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze – przeznaczone są dla uczniów, którzy potrzebują więcej czasu, aby opanować materiał czy nadrobić zaległości w nauce, np. po dłuższej nieobecności w szkole;

- zajęcia korekcyjno-kompensacyjne – organizowane są dla uczniów, którzy mają trudności z uczeniem się, mimo że bardzo się starają; pomagają im lepiej rozumieć materiał i radzić sobie z nauką;
- zajęcia logopedyczne – skierowane są do uczniów, którzy mają problemy z mówieniem lub poprawnym wymawianiem słów; pomagają w rozwijaniu umiejętności językowych;
- zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne – przeznaczone są dla uczniów, którzy mają trudności z koncentracją, przestrzeganiem zasad lub radzeniem sobie w grupie.

Niekiedy na lekcjach jest dwóch nauczycieli: **nauczyciel danego przedmiotu i nauczyciel współorganizujący proces kształcenia**. Drugi z nich to pedagog specjalny przygotowany do pracy z uczniami z niepełnosprawnościami. Jego zadanie polega na wspieraniu uczniów, zapewnianiu im warunków do rozwoju na miarę ich możliwości, niwelowaniu barier. Jeżeli ktokolwiek z Was potrzebuje pomocy, może się o nią zwrócić zarówno do nauczyciela przedmiotu, jak i do nauczyciela współorganizującego.

W Waszych szkołach może pojawić się w najbliższej przyszłości jeszcze jedna osoba – **asystent ucznia (AU)**. Zapewni on wsparcie tym z Was, którzy z powodu niepełnosprawności lub postępującej choroby doświadczają trudności w samodzielnym funkcjonowaniu w szkole.

AU za zgodą ucznia i jego rodziców, we współpracy ze wszystkimi nauczycielami, zadba o podstawowe potrzeby ucznia. Będzie towarzyszył mu zarówno podczas lekcji w klasie, jak i zajęć dodatkowych, przerw, uroczystości i wycieczek. Pomoc AU zapewni wspieranemu uczniowi poczucie przynależności do wspólnoty szkoły.

Rolą asystenta ucznia będzie niesienie pomocy w przezwyciężaniu największych barier na drodze rozwoju uczniów z niepełnosprawnościami czy postępującymi chorobami. Powinnością reszty uczniów jest przyjęcie i zaakceptowanie każdej koleżanki i każdego kolegi w klasie niezależnie od stanu ich zdrowia. To prawdziwe bohaterstwo mierzyć się codziennie z własnymi słabościami. Takie osoby zasługują na docenienie.

IX. Jakiego wsparcia można oczekiwać od poradni psychologiczno-pedagogicznej?

Jeżeli zauważycie, że nauka sprawia Wam trudność, nie radzicie sobie w relacjach z rówieśnikami lub dorosłymi, doświadczacie trudnych sytuacji w domu czy szkole, macie obniżony nastrój lub kłopoty innego rodzaju – porozmawiajcie o tym z rodzicami albo wychowawcą.

Obejrzyjcie krótki film [Animacja o depresji](#) [dostęp: 1.09.2024] i zwróćcie uwagę na formy wsparcia udzielone Alise. Być może Wy również borykacie się z podobnym problemem.

Niezależnie od tego, jaki macie problem, być może da się go rozwiązać przy pomocy **specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznej**. Wizyty w poradni są nieodpłatne. Jej pracownicy zdiagnozują trudność i wskażą skuteczne sposoby radzenia sobie z nią. Sporządzą też odpowiednią dokumentację, która zostanie przekazana Waszym nauczycielom. Dzięki temu otrzymają oni wskazówki do pracy z Wami. Będą mieli świadomość, z jakim problemem się zmagacie, i będą w stanie dobrać odpowiednie dla Was metody pracy na zajęciach.

Dokumentacja wydawana przez publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne obejmuje m.in.:

- opinie stwierdzające występowanie np. dysleksji, dysgrafii, dyskalkulii;
- orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ze względu na niepełnosprawność intelektualną, niepełnosprawność ruchową (w tym afazję), niepełnosprawność narządu wzroku lub słuchu, autyzm (w tym zespół Aspergera), niedostosowanie społeczne lub problemy w funkcjonowaniu społecznym.

Jeśli z przyczyn zdrowotnych nie możecie uczyć się w szkole, to na podstawie zaświadczenia lekarskiego poradnia wyda Wam orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania. Może odbywać się ono stacjonarnie w domu ucznia lub w formie zdalnej.

Poradnia psychologiczno-pedagogiczna może Wam nie tylko wystawić odpowiednią dokumentację czy udzielić porady, ale także zorganizować terapię indywidualną lub **zajęcia grupowe**, takie jak:

- zajęcia terapeutyczne;
- terapia zaburzeń emocjonalnych (w przypadku trudności z zachowaniem);
- terapia zaburzeń mowy;

- terapia pedagogiczna dla uczniów dyslektycznych lub mających trudności z uczeniem się matematyki;
- konsultacje indywidualne, spotkania dyskusyjne, prelekcje, warsztaty tematyczne;
- warsztaty psychoedukacyjne, treningi antystresowe, treningi wspierające podjęcie decyzji zawodowej.

Specjaliści z poradni pomogą też w zdiagnozowaniu Waszych szczególnych talentów i zdolności. Może się okazać, że wskazane będzie zorganizowanie dla Was **indywidualnego toku nauki (ITN)**. Uczeń realizujący ITN może uczęszczać na wybrane zajęcia edukacyjne do danej klasy lub do klasy programowo wyższej, w swojej lub innej szkole, a także na wybrane zajęcia edukacyjne w szkole wyższego stopnia. Może również realizować program we własnym zakresie – w całości lub częściowo. Może też w trakcie jednego roku opanować treści programowe z zakresu dwóch i więcej klas.

ZADANIE INDYWIDUALNE

Znajdź poradnię psychologiczno-pedagogiczną, z pomocy której mógłbyś w razie potrzeby skorzystać. Możesz zapytać o nią dorosłych lub samodzielnie poszukać informacji w internecie. Poniżej zapisz dane tej instytucji.

Nazwa poradni:

Adres:

Numer telefonu:

E-mail:

Być może nie masz potrzeby korzystania z poradni w tej chwili, ale zawsze warto takie dane mieć pod ręką.

X. Gdzie szukać pomocy, jeśli coś nie działa, jak powinno?

W szkole macie prawo do **poszanowania Waszej godności i pełni praw**. Nikt nie może Was poniżyć, krzywdzić i używać wobec Was jakiegokolwiek formy przemocy – ani fizycznej, ani psychicznej.

Nie ma znaczenia, czy agresorem jest rówieśnik, czy dorosły. Nie jest istotne, czy jego intencją jest żart, zabawa, czy też świadome dążenie do wyrządzenia krzywdy. Każdy nauczyciel i pracownik niepedagogiczny (np. woźna, dozorca, ochroniarz) mają obowiązek udzielenia pomocy osobie pokrzywdzonej. O wszystkich incydentach powiadamiani są dyrektor szkoły i rodzice. To osoby, które decydują o dalszych konsekwencjach niewłaściwych zachowań.

Jeżeli działania szkoły nie wystarczą, dyrektor lub rodzice powinni uzyskać pomoc od innych instytucji działających w środowisku lokalnym. Mogą to być poradnia psychologiczno-pedagogiczna, jednostka pomocy społecznej, policja czy sąd rodzinny.

Każdy z Was może poprosić o pomoc w sytuacjach, które z różnych powodów są dla Was trudne i budzą Wasze wątpliwości. Zgłóście je rodzicom, wychowawcy, pedagogowi lub psychologowi. Oni powinni podjąć szereg działań mających na celu ustalenie, jaka jest przyczyna nieprawidłowości i w jaki sposób można ten stan rzeczy naprawić.

Istnieje wiele instytucji mających na celu ochronę praw dziecka i ucznia. Są to między innymi Rzecznik Praw Dziecka oraz kuratorium oświaty w Waszym województwie. Warto znać swoje prawa, dbać o ich przestrzeganie i upominać się o nie, jeśli są naruszane.

INFORMACJA

Pamiętajcie, że możecie skorzystać z telefonów zaufania:

- telefon zaufania fundacji Dajemy Dzieciom Siłę – **116 111**,
- telefon zaufania Rzecznika Praw Dziecka – **800 12 12 12**.

Szkoły powstają dla uczniów. Wasz komfort i higiena pracy są w nich najważniejsze!

Źródła internetowe

Centrum Edukacji Obywatelskiej, [Samorząd uczniowski](#).

Elektroniczna encyklopedia PWN, [Happening](#).

Facebook, [Dostępna Szkoła](#).

YouTube, [Animacja o depresji](#).

YouTube, [Autyzm](#).

YouTube, [Droga do kariery – Jan Mela](#).

YouTube, [Edukacja włączająca, czyli jaka?](#).

YouTube, [Happening](#).

YouTube, [Happening Liceum Plastyczne](#).

YouTube, [Kropka](#).

YouTube, [Świat oczami dzieci w spektrum autyzmu](#).

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
www.ore.edu.pl